

ПОЛЕМІКА В ПАРТІЇ НАРОДНОЇ СВОБОДИ ЩОДО УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ 1918 Р.

У статті на основі аналізу партійних документів досліджено позицію Партії народної свободи щодо Української Держави 1918 р. Стверджено, що входження українських кадетів до Ради Міністрів стало причиною розколу партії, який виразився в організаційному відособленні кадетів України від російських партійних структур шляхом створення Головного комітету та їхній підтримці німецької орієнтації. Частина членів Партії народної свободи на чолі з П.Мілюковим розглядали Українську Державу як можливість для відновлення й визволення єдиної та невідомої Росії.

Ключові слова: Партія народної свободи, російські кадати, Українська Держава, П.Скоропадський, П.Мілюков, самостійність, автономія.

Діапазон оцінок Гетьманату Павла Скоропадського 1918 р. надзвичайно широкий: від емоційних образ і різко негативного ставлення політичних конкурентів до спроб ретельного, зваженого аналізу сучасними українськими істориками. “Німецька маріонетка”, “російський монархіст”, “реакціонери”, “зрадники”, “диктатура”, “контрреволюційний”, “антинародний”, “монархічно-диктаторський режим” – далеко не весь перелік основних термінів, що використовуються для характеристики доби Гетьманату дослідниками, які негативно оцінюють її [15; 26]. Інші впадають у протилежну крайність, намагаючись ідеалізувати досягнення правління гетьмана. Варто погодитися з тими істориками, які прагнуть під час дослідження Української Держави говорити “про негативне і позитивне, успіхи і невдачі державотворення доби Гетьманату П.Скоропадського, уникаючи крайнощів: як несприйняття цієї форми національної державності, так і її захвалювання чи глорифікації” [21, с.162], тобто дотримання принципу зваженої “золотої середини”, заснованої на об’єктивності.

Маловивченою в історіографії залишається проблема позиції Партії народної свободи до Української Держави, хоча саме участь членів цієї партії в кабінеті Ф.Лизогуба стала приводом для звинувачень гетьмана П.Скоропадського в проросійській політиці. У радянській історіографії позиція кадетів до України розглядалася в контексті контрреволюційної діяльності Конституційно-демократичної партії в 1918 р. Уряд Скоропадського в працях радянських істориків постає як маріонетковий, такий, що “тримався на вістрі штиків буржуазно-поміщицького уряду генерала царської армії” [18; 19, с.107]. В українській історіографії робилися спроби розглянути діяльність кадетів в Україні в 1918 р., однак вони не висвітлюють цілісну картину внутрішніх перипетій у середовищі кадетів, не подають взаємин центру й українських кадетів [15; 17; 21; 22; 23; 25].

Мета статті – висвітлити полеміку Партії народної свободи щодо ставлення до української державності періоду Гетьманату Павла Скоропадського.

Двадцять дев’ятого квітня 1918 р. у Києві відбувся хліборобський з’їзд, на якому генерала Павла Скоропадського було проголошено гетьманом України, а Центральна Рада була розпущена.

Третього травня 1918 р. М.Василенко сформував перший уряд – Раду Міністрів: голова й міністр внутрішніх справ – Ф.Лизогуб, віце-прем’єр і міністр освіти – М.Василенко, міністр фінансів – А.Ржепецький, торгівлі й промислу – С.Гутник, продовольства – Ю.Соколовський, ісповідань – В.Зеньковський, юстиції – М.Чубинський, шляхів сполучення – Б.Бутенко, праці – Ю.Вагнер, державний секретар – І.Кістяківський, військових справ – О.Рогоза, охорони здоров’я – В.Любинський, закордонних справ – Д.Дорошенко, земельних справ – В.Колоколюцев, державний контролер – Г.Афанасьєв. Персональний склад Ради Міністрів був “переважно сформований з етнічних українців, кадетський у партійно-політичному плані” [23, с.91].

Дослідниця С.Донченко, підтримуючи точку зору про форму правління Української Держави як автократичну республіку з одноособовим головою держави, для якої властиві й деякі ознаки монархічної форми державного правління, вважає, що кадети ввійшли до уряду, оскільки очікували від гетьмана кроків, які б дали можливість виконати окремі програмні пункти [17, с.295].

Другого травня 1918 р. на засіданні обласного комітету Партії народної свободи була прийнята резолюція, яка, “визнаючи в даний момент необхідним участь партії в державній роботі шляхом входження до складу міністерства, але не маючи можливості обговорити у всій повноті обставини створення уряду і його платформи”, ухвалила вважати членів партії, які ввійшли до складу уряду, запрошеними персонально й, цілком довіряючи їх партійній орієнтації, не зв’язувати їх партійними директивами [12, с.264]. Ця постанова стала першим кроком для безперешкодної діяльності кадетів в уряді Української Держави, засвідчила лояльність партії до нової влади, але мала певний локальний, вузький характер.

Кадетська газета “Наш век” 4 травня 1918 р. писала про невизначеність “політичної фізіономії” Павла Скоропадського, схилиючись до думки, що він більш правий, ніж лівий. А це означало ліквідацію соціалістичної програми Ради, яка виявилася неприйнятною для німців в аграрному питанні. Підкреслюючи слабкість Центральної Ради, прогнози щодо майбутнього України після перевороту теж не були оптимістичними: “Навряд чи переворотом відкривається нова ера для України, навряд чи уряд Скоропадського створить умови розвитку і процвітання нової держави, штучно створеної і штучно підтримуваної зовнішньою чужою силою” [11, с.1].

Восьмого-одинадцятого травня 1918 р. відбувся Делегатський з’їзд Партії народної свободи в Україні, завданням якого було з’ясування позиції партії стосовно участі в уряді кадетів і затвердження нової структури організації партії в Україні. Відкриваючи з’їзд, голова Київського обласного комітету Д.Григорович-Барський наголосив на важливості історичного моменту й закликав серйозно оцінити події в інтересах країни, а не в партійних, позаяк “ми стоїмо перед здійсненням самостійної української держави з утворенням центральних вищих органів державного управління” [14, с.152].

Згідно з рішенням українських кадетів, загальне управління справами партії переходило до з’їзду делегатів партії в Україні та до виконавчого органу – Головного комітету. З’їзди повинні були вирішувати питання, пов’язані із здійсненням завдань партії в Україні, устанавлювати регламент і порядок діяльності, обирати Головний комітет, затверджувати його звіти, прибутки й витрати. До функцій Головного комітету входило виконання постанов з’їздів, загальне спрямування діяльності й представництво партії в Україні [14, с.154]. В умовах неможливості постійного зв’язку із ЦК, урахувавши складність передачі інформації, насиченості подій в Україні, українські кадетські комітети самі перейшли до автономного управління партією.

Член обласного комітету С.Крупнов виступив на з’їзді з доповіддю “Проблема влади в Україні”, у якій підкреслив еволюційний характер діяльності партії в Україні та її участь у творчій державній роботі. Він вважав, що партія опинилася перед вибором: прагнути до створення свого національного уряду чи зміцнювати становище, яке б призвело до окупації. У ситуації відмови від участі у владі кадети розглядали дві комбінації, неприйнятні для них: організація влади з правих або соціалістичних елементів, які б сприяли новим соціальним катастрофам. С.Крупнов оцінював залучення кадетів до влади як запобіжний засіб превентивного характеру поширення контрреволюції, спосіб збереження політичних свобод і меж розумного державно-правового життя [14, с.156].

Дебати розгорнулися з приводу обговорення резолюції Київського обласного комітету, яка була винесена на розгляд з’їзду. Думки розділились. Одна група членів висловила протидію входженню до уряду, оскільки це є зрадою ідеалів партії. Вони вважали, що виникне ситуація, коли окупанти будуть прикриватися у своїх діях іменем національного

уряду. Друга група, визнаючи необхідним участь партії у владі, обумовлювала цей процес рядом програмних вимог. Інші допускали участь кадетів у владі без умов.

Кульмінаційним моментом з'їзду стали виступи самих міністрів, які не тільки окреслили майбутню програму своєї діяльності в уряді, змальовували проблеми та шляхи їх вирішення, але пояснили причини свого вибору. Міністр освіти М.Василенко своє рішення назвав "громадянським обов'язком, необхідним для спасіння батьківщини, оскільки бачив, що гине культура, досягнення століть, людська особистість" [14, с.160]. На його думку, Україна повинна бути незалежною, самостійною державою.

Це твердження викликало хвилю осудів з боку частини кадетів, які вважали, що партія не повинна відмовлятися від свого ідеалу відновлення єдиної, неділимої й великої Росії. Присяжний повірений Мітюшин стверджував, що в Україні не було здорової національної ідеї, а був тільки запеклий шовінізм, який оголошував похід проти російської культури. П.Бутенко підкреслював, що союз із Німеччиною знаменує початок реакції, а завданням кадетів в Україні є якнайшвидше створення союзу з Росією, з якою Україна тісно пов'язана [14, с.163].

Харківський делегат Іваницький оголосив резолюцію групи харківських членів партії, які наполягали на вірності єдності Росії, яка б не суперечила ні широкій автономії, ні федеративним началам, єдності партії, на необхідності союзу із західноєвропейськими демократіями [14, с.163].

Міністр фінансів А.Ржепецький сказав, що ввійшов до уряду, тому що іншого способу для збереження культури в Україні й благополуччя 40-мільйонного народу не бачив [27, с.104]. Він визнав, що те, що "зроблено, розходиться з нашими поглядами, переконаннями, не відповідає нашій програмі, але життя, інтереси країни змусили нас зробити це" [14, с.169].

Київський юрист О.Гольденвейзер уважав, що "промови міністрів посилили враження відступництва, здійсненого партією" [9, с.218].

Одинадцятого травня з'їзд більшістю голосів – 70 проти 13 при 6 утриманих – позитивно відповів на питання про допустимість входження членів партії в склад уряду й прийняв низку резолюцій. У резолюції про владу він визнав необхідною участь партії в державній роботі й персональне входження членів до кабінету міністрів [14, с.170].

Також були затверджені постанови про негайне надання російській мові нарівні з українською прав мови державної, про необхідність запровадження установ публічно-правового характеру для захисту культурно-національних прав національних меншин [14, с.171].

Безпосередній учасник з'їзду кадет, учений В.Вернадський, який приїхав 9 травня 1918 р. до Києва й зупинився в М.Василенка та деякий час головував на засіданні, у своїх щоденникових записах наголошував на тому, що "з'їзд не усвідомив відокремлення України" [8, с.84]. За його спостереженнями, сильною серед українських кадетів була російська група, що ставило під сумнів українізацію.

Історик М.Якупов вважає, що, беручи участь в організації Української Держави, українські кадати зрадили своїм принципам: принципу єдиної й неділимої Росії та вірності союзникам по Антанті. Порушення першого принципу, тобто відокремлення від Росії, пов'язане з її перебуванням під владою більшовиків. А порушення другого принципу пояснювалося тим, що, орієнтуючись на Німеччину, кадати розраховували за допомогою її багнетів повалити більшовизм [28].

Однак навряд чи це було справжнім порушенням, відхиленням від принципів, оскільки кадати й надалі розглядали Україну як ланку, з якої почнеться звільнення Росії від більшовиків, її відновлення. Вони відкрито не говорили про визнання самостійності України, навіть висловилися на підтримку двомовності.

Дослідниця А.Процик виділяла дві відмінні ознаки міністрів-кадетів від своїх ліберальних колег у білому русі: консервативніші погляди й українське походження. На її дум-

ку, ці фактори спричинили схвалення внутрішньої та зовнішньої програми гетьмана й схилили їх до ідеї української державності чи у формі федерації, чи навіть незалежності [24].

Невелика група київських кадетів на знак протесту приєдналася до Національного центру – нової організації, що виникла з наміром поширити ідею відданості Антанті й курсу Добровольчої армії. Київське відділення Національного центру взяло на себе два додаткові завдання: боротися проти української незалежності й поширювати інформацію між дипломатами Антанти про, на їхній погляд, “реальний” стан справ в Україні. Відповідно до матеріалів пропаганди Національного центру стверджувалося, що немає ніяких засад для існування України як окремої держави, що українці – це не нація, а лише політична партія, а тому ніяких дипломатичних зв’язків з українським урядом не може бути. Коли в Києві почали поширюватися непідтвержені чутки про переговори між Добровольчою армією та урядом гетьмана, місцеве відділення Національного центру надіслало попереджувальну ноту до головної квартири білого руху, у якій заявляло: “Із зрадником Скоропадським і очолюваною ним Україною ніякі переговори недопустимі ... якщо Добровольча армія визнає Скоропадського і Україну, це приведе до їхнього повного і остаточного визнання. Національний центр у Києві вирішив сконцентрувати свої зусилля виключно на боротьбі проти української незалежності” [24, с.130].

У цей час Центральний комітет Партії народної свободи перебував у ситуації повної відсутності точної інформації про київські події. На засіданні ЦК 3 травня 1918 р., обговорюючи питання про утворення комісій з окраїн, московські кадети усвідомлювали, що повернення до колишніх централістичних поглядів неможливе [6, л.1 об.]. Кадет П.Новгородцев був переконаний, що коли Росія почне відтворювати свій організм, він відродиться на началах рівноправності національностей та обласних автономій, повернення до старого не може бути [6, л.1 об.]. Він констатував факт відсутності повідомлень про події в Україні, хоч у них було уявлення про те, що “насправді Україна являє собою зараз окуповану Німеччиною частину Росії, кордони якої невідомі”. Але навіть за таких обставин, коли “невідомо з ким буде воз’єднуватися Україна, а вирішуючи питання для України, ми вирішуємо його й для інших окраїн – це буде перший камінь будівництва”, – заявляв П.Новгородцев, тобто відводили Україні певну месіанську роль у справі відродження Росії, убачали своєрідний П’ємонт, попіл для відродження російського орла могутності [6, л.2].

Продовження дискусії відбулося 8 травня 1918 р. на засіданні, участь в якому взяв П.Мілюков. Лідер партії обґрунтував свою проницьку орієнтацію: “Нам доведеться нести багато жертв, але треба отримати єдність Росії й прискорити відхід німців з окупованих областей. Купити собі єдність доведеться оформленням зради й підлості та остаточним розривом із союзниками, але іншого шляху нема, а жити при продовженні анархії неможливо. Те, що пропонується, не є німецька орієнтація, а єдиний можливий шлях спасіння Росії, як це не здається жахливо з моральної точки зору” [7, л.2].

Не погодився із цією позицією Ф.Родічев, який був не готовий платити за російську державність такою дорогою ціною – зрадою. Він спасіння Росії вбачав у пробудженні енергії народної душі [7, л.2 об.]. Перетворення Росії в німецьку провінцію, на його думку, порушило б світову рівновагу, а союз із Німеччиною проти союзників був рівносильний смерті Росії.

Своє ставлення до подій члени ЦК висловили в резолюції, у якій підтвердили орієнтацію на союзників, переговори з німцями про утворення нового уряду й будь-яке їм сприяння вважали небажаними й неможливими [7, л.4].

Дванадцятого травня 1918 р. на засіданні ЦК кадети мали намір остаточно поділитися думками про становище Росії. Однак при обговоренні винесених питань виявилися певні розходження між членами ЦК, які поділилися на два табори. Репрезентантами цих груп були М.Винавер і П.Новгородцев.

М.Винавер заявив, що вони не можуть обговорювати ситуацію в Києві, бо не володіють інформацією, не вважав доцільним змінювати орієнтацію: “Інтереси Росії в істо-

ричному масштабі не допускають зміни напряму нашої політики” [3, л.2]. Він закликав не погоджуватися на угоду з німцями, наполягав на моральній, політичній, практичній непорушності партійних позицій [3, л.2 об.]. П.Новгородцев пропонував пошук нових орієнтирів, балансування в бік інших планет, маючи на увазі Японію, а осудження київських товаришів уважав недоцільним через відсутність деталей подій [3, л.3].

Після дебатів і відповідних редагувань була прийнята резолюція, у якій наголошувалося на вірності ЦК партії союзницьким угодам, вважалися недопустимими кроки, спрямовані до закликів німців для утворення нової влади. Неприйнятним оголошувалося сприяння й підтримка їм. Не маючи ніяких даних про причини вступу київських кадетів в уряд, ЦК відклав обговорення цього вчинку до отримання точних даних з Києва [3, л.7].

Тринадцятого-п'ятнадцятого травня 1918 р. у Москві відбулася конференція Партії народної свободи, на якій були схвалені позиція й резолюція ЦК у цій ситуації [2, л.1]. Київські події дуже хвилювали кадетів не тільки через партійну дисципліну, через відступництво одного з найбільших місцевих комітетів, а через проблему набагато ширшу, масштабнішу – через єдність Росії. Член партії С.Паніна на пленарному засіданні ЦК 13 травня 1918 р. попереджала, що “на цій конференції ми не повинні винести осуд нашим товаришам поки не вислухаємо їх, і в інтересах створення єдності Росії робити це треба дуже обережно” [13, с.454].

П.Долгоруков писав, що київські товариші утворили автономний Головний комітет партії в Україні й повели свою лінію, яка не відповідала тактиці партії, але найбільше засмутив відхід від неї провідних членів ЦК, їхня підтримка німців, що могло спричинити розкол партії, зміну партійної орієнтації [16, с.7].

Генерал А.Денікін стверджував, що в приватному листуванні московські кадети своє ставлення до київських висловлювали набагато “легше і лагідніше”, вважаючи, що “кияни облили брудом нас, кинувшись головою вниз у помийну яму германофільства...” [10, с.140].

Лідер кадетів П.Мілюков підтримав рішення й нові орієнтири українських кадетів. У своєму листі від 28 травня 1918 р. у Головний комітет кадетської партії в Україні він вітав державну самостійність областей, які звільнилися від більшовизму, убачаючи в цьому оптимальний шлях відродження російської державності (від окраїн – до центру). Тому, на відміну від більшості своїх однопартійців у Москві, які засудили вхід кадетів у кабінет гетьмана, П.Мілюков не розглядав цей крок як відхід від принципової лінії партії [20, с.11].

Налагодження контактів центру з українськими кадетами відбувається вже наприкінці травня 1918 р. двома шляхами: через передачу інформації про стан справ членами ЦК, які перебували в Україні (М.Винавер, І.Демидов, В.Вернадський, П.Мілюков та ін.), і через безпосередні повідомлення від українських кадетів. У Державному архіві Російської Федерації зберігаються дані з України, які містять опис подій від зими 1918 р. до участі кадетів у гетьманському уряді. Документ без вказівки на авторство, але виклад ведеться від третьої особи множини “ми”, що дає можливість стверджувати, що відомості отримані від українських кадетів, скоріш за все від представників Київського комітету. У джерелі вказується на те, що “вступ німецьких військ на територію України поставив кадетів перед дилемою – створення дієздатного ділового міністерства чи німецька окупація” [4, л.2]. Вони зупинилися на першому, вважаючи, що окупація позбавить їх “можливості будь-якої державної організації, відкриє повну свободу хижачьким прагненням німців, звільнивши їх від будь-яких протестів і спроб відстоювання прав українців”. Однією з причин персонального вступу партійних товаришів у міністерство називалася можливість переходу влади до “українських шовіністів (тепер усі українські партії стоять на основі самостійності України, заперечуючи федерацію з Росією) чи в руки крайньо правих” [4, л.3]. В українських партіях через шовіністичні настрої кадетів вбачали більшу небезпеку, ніж у правих.

Самостійність України визнавалася як “сумний факт, шкідливий для всієї Росії й для України” [4, л.3]. Але вони готові фактично визнавати самостійність і німецьку присутність, щоб скористатися цим для блага Росії.

Українські кадети просили прислати відомих членів ЦК: “Україна стає центральним пунктом відродження Росії й тому в нас повинні бути зосереджені найбільш сильні партійні працівники” [4, л.5].

Двадцять сьомого червня 1918 р. ЦК прийняв постанову, опираючись на вивчення отриманих матеріалів. У документі наголошувалося на тому, що політика київських кадетів розходиться з головними положеннями ЦК. Визнаючи неминучість у даних умовах автономії обласних організацій партії й прийняття ними відповідальних рішень у межах області, ЦК заявив, що остаточне рішення має належати з'їзду партії [4, л.5]. Висловлювалося побажання, щоб члени партії не брали участі в організації в Росії влади при сприянні німців.

В.Вернадський у своїх повідомленнях ЦК писав, що Партія народної свободи в Україні в основу своєї діяльності ставить програму російської партії, “виступаючи за забезпечення прав національних меншин, ставить своїм завданням захист прав російської мови в державному, суспільному й громадянському житті України. Підтримуючи широкий і рівний розвиток української культури й мови, партія буде боротися проти всіх проявів вузького українського національного шовінізму” [1, л.1].

Свідченням дотримання українськими кадетами партійних програмних вимог слугує законопроект про державний устрій автономної України, розроблений Київським обласним комітетом партії. Цей документ в основу визначення території автономії України поставив принцип національної більшості населення [5, арк.1]. Поряд із розробленими положеннями про права громадян, про компетенцію загальнодержавної та автономної влади особливе зацікавлення становлять розділи про децентралізацію й державну мову. Пункт про місцеве управління повторював положення програми кадетів, внесені за пропозицією Ф.Кокошкіна на з'їзді 9–12 травня 1917 р.: “Вищим територіальним самоуправним союзам надавалось право провінційної автономії у певних сферах місцевого господарського, культурного, національного життя” [5, арк.8].

Згідно із цим проектом, державною мовою на території України визнавалася російська. Офіційні документи української влади повинні були друкуватися українською й російською мовами, а в місцевостях, де переважало єврейське й польське населення, єврейською та польською мовами. У мирових судах судочинство мало вестися російською чи українською мовою, у загальних судових установах – російською, але для судів обов'язковим вимагалось розуміння української мови.

У закладах початкової й середньої освіти українські кадети передбачали навчання материнською мовою більшості учнів згідно з опитуванням батьків чи опікунів. Викладання російської мови визнавалось обов'язковим. Вищим навчальним закладам як одиницям автономним надавалось право на кафедрах самостійно вирішувати питання про мову викладання [5, арк.9].

Серед анархії й громадянської війни, утвердження більшовицької влади Київ доби Гетьманату став своєрідним островом стабільності й спокою. Столиця Української Держави деякий час була притулком для багатьох представників російського політичного бомонду: і для лібералів, і для монархістів. Вони розглядали Київ як певний транзитний пункт на шляху до Криму й Дону, де зосереджувались основні білогвардійські сили. Упродовж цих кількох місяців, із серпня до грудня 1918 р., у нас побували “весь Петроград” і “вся Москва”, як згадував А.Гольденвейзер [9, с.226]. “Московське пекло” заради “київського ельдорадо” залишили багато російських громадян, серед яких були найвідоміші постаті Росії.

До Києва прибула частина російських кадетів, які публічно висловилися на підтримку гетьмана, а вчений В.Вернадський узяв активну участь у створенні Академії

наук України, розробці проекту й статуту, став першим президентом Академії. Наприкінці травня 1918 р. до Києва інкогніто прибув П.Мілюков з документами на ім'я професора Іванова [27, с.103]. Українських кадетів підтримали їх однопартійці з Ростова. Голова ростовського відділу партії П.Мішаков у липні 1918 р. писав у Київ, що вважає найбільш доцільним “звільнити Москву в контакті ... і при прямому сприянні німців ... під прапором відновлення конституційної монархії” [19, с.109]. Пронімецької орієнтації дотримувалися кадети в Казані, Самарі, Омську.

Таким чином, безпосередня участь українських кадетів в управлінні Українською Державою, їх персональне входження до складу уряду спричинили розкол Партії народної свободи, який виразився в організаційному відособленні кадетів України від російських партійних структур шляхом створення Головного комітету та їхній підтримці німецької орієнтації. ЦК партії негативно оцінював діяльність київських кадетів, розглядаючи її як відступництво, порушення партійної дисципліни. Однак частина членів Партії народної свободи на чолі з П.Мілюковим розглядали Українську Державу як можливість для відновлення й визволення єдиної та неділимої Росії.

1. Государственный архив Российской Федерации (далее – ГАРФ), ф. 523, оп. 3, д. 20, 12 л.
2. ГАРФ, ф. 579, оп. 1, д. 723, 2 л.
3. ГАРФ, ф. 579, оп. 1, д. 1359, 7 л.
4. ГАРФ, ф. 579, оп. 1, д. 1933, 8 л.
5. Інститут рукописів Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського, ф. 244, № 659, 10 арк.
6. Отдел рукописей Российской Государственной библиотеки, ф. 225, картон 8, д. 60, 3 л.
7. Отдел рукописей Российской Государственной библиотеки, ф. 225, картон 8, д. 61, 4 л.
8. Вернадский В. И. Дневники 1917–1921 (октябрь 1917 – январь 1920) / В. И. Вернадский. – К. : Наук. думка, 1994. – 270 с.
9. Гольденвейзер А. А. Из киевских воспоминаний (1917–1921 гг.) / А. А. Гольденвейзер // Архив русской революции : в 22 т. – М. : Terra, Политиздат, 1991. – Т. 6. – С. 161–303.
10. Деникин А. И. Гетьманство и Директория на Украине / А. И. Деникин // Революция на Украине по мемуарам белых. Репринтное воспроизведение издания 1930. – К. : Изд-во полит. л-ры Украины, 1990. – С. 136–185.
11. Переворот на Украине // Наш век. – 1918. – 4 мая (21 апреля). – С. 1.
12. Провинциальный отдел. Киев // Вестник партии народной свободы. – 1918. – № 8. – С. 264.
13. Протоколы Центрального Комитета и зарубежных групп конституционно-демократической партии : в 6 т. – М., 1998. – Т. 3 : Протоколы Центрального Комитета конституционно-демократической партии. 1915–1920 гг. – 590 с.
14. Съезды и конференции конституционно-демократической партии : в 3 т. – М., 2000. – Т. 3. – Кн. 2 : 1918–1920 гг. – 248 с.
15. Верстюк В. Ф. Україна і Росія в історичній ретроспективі: українські проекти в Російській імперії / В. Ф. Верстюк, В. М. Горобець, О. П. Толочко. – К., 2004. – 504 с.
16. Долгоруков П. Д. Великая разруха / П. Долгоруков. – Мадрид, 1964. – 460 с.
17. Донченко С. П. Ліберальні партії України (1900–1919) / С. Донченко. – Дніпродзержинськ : Видавничий відділ ДДТЦ, 2004. – 379 с.
18. Думова Н. Г. Драма русского либерализма / Н. Г. Думова // Родина. – 1990. – № 10. – С. 18–23.
19. Думова Н. Г. Кадетская контрреволюция и ее разгром (октябрь 1917 – 1920 гг.) / Н. Г. Думова. – М. : Наука, 1982. – 416 с.
20. Канищева Н. И. Дневник П. Н. Милюкова как исторический источник / Н. И. Канищева // Вестник Российского гуманитарного научного фонда. – 2004. – № 1. – С. 5–18.
21. Капелюшний В. П. Здобута і втрачена незалежність: історіографічний нарис української державності доби національно-визвольних змагань (1917–1921 рр.) : монографія / В. П. Капелюшний. – К. : Олан, 2003. – 608 с.
22. Павленко Ю. Українська державність в 1917–1918 рр. (історико-генетичний аналіз) / Ю. Павленко, Ю. Храмов. – К., 1995. – 264 с.
23. Пиріг Р. Українська гетьманська Держава 1918 року : історичні нариси / Р. Пиріг. – К., 2011. – 336 с.
24. Процик А. Російський націоналізм і Україна в добу революцій і громадянської війни / А. Процик // Український історичний журнал. – 2002. – № 4. – С. 122–136.
25. Реєнт О. П. Павло Скоропадський / О. П. Реєнт. – К. : Видавничий дім “Альтернативи”, 2003. – 304 с.
26. Солдатенко В. Ф. Українська революція : історичний нарис / В. Ф. Солдатенко. – К., 1999. – 976 с.
27. Стрельський Г. Секретна місія П. Мілюкова / Г. Стрельський // Київська старовина. – 1993. – № 2. – С. 103–105.

28. Якупов М. Н. Діяльність конституційно-демократичної партії в Україні (1917–1918 рр.) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук / М. Якупов. – К., 1994. – 21 с.

В статтє на основе анализа партийных документов исследовано позицію Партии народной свободы к Украинскому Государству в 1918 г. Утверждено, что вхождение украинских кадетов в Совет Министров стало причиной раскола партии, который выразился в организационном обособлении кадетов Украины от российских партийных структур путем создания Главного комитета и их поддержке германской ориентации. Часть членов Партии народной свободы во главе с П.Милиуковым рассматривали Украинское Государство как возможность восстановления и освобождения единой и неделимой России.

Ключевые слова: Партия народной свободы, русские кадеты, Украинское Государство, П.Скоропадский, П.Милиуков, самостоятельность, автономия.

The article is based on an analysis of party documents researched People's Freedom Party's position on the Ukrainian State Approved in 1918 that the entry of Ukrainian Cadets to the Council of Ministers was the reason for the split of the party, which is expressed in the organizational separation of Cadets Ukraine from Russian party structures through the establishment of the Main Committee and their support German orientation. Some members of the Party of People's Freedom, led by Miliukov considered Ukrainian state as an opportunity for renewal and liberation united and indivisible Russia.

Key words: People's Freedom Party, Russian Cadets, Ukrainian State, Skoropadsky, Miliukov, independence, autonomy.

УДК 94 (=1:439)(477.87) "1919/1939"

ББК ТЗ (4 Укр-4 Зак)6-4

Оксана Ферков

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНЕ ЖИТТЯ УГОРСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ МЕНШИНИ ПІДКАРПАТСЬКОЇ РУСИ (1919–1939 рр.)

За рішенням Сен-Жерменського договору (10.09.1919) Закарпаття під назвою Підкарпатська Русь увійшло до складу Чехословацької Республіки. Серед різних національностей краю саме для угорців стали найбільш несподіваними та "жахливими" нові адміністративно-територіальні й громадсько-політичні обставини. Упродовж усього міжвоєнного періоду угорці робили певні спроби "приспособлення" до нових умов, однак іредентські та ревізійні вимоги лунали постійно.

Ключові слова: національна меншина, політичні партії, організації, іредента, ревізійнізм.

Наприкінці 1918 р. у Центрально-Східній Європі сталися кардинальні зміни. Коаліція центральних держав капітулювала. Якщо Німеччина та Болгарія збереглися як національні держави, то Османська й Австро-Угорська імперії перестали існувати, розпалися [29, с.15]. До складу останньої входили землі сучасного Закарпаття. Перша світова війна та спричинена нею політична ситуація прискорили процес самовизначення й пошук власної національної ідентичності, тобто національно-культурне відродження народів дуалістичної монархії. На руїнах Австро-Угорщини виникають нові держави – Чехословаччина, Угорщина, Австрія, Королівство сербів, хорватів і словенців, ЗУНР [30, с.80].

Звичайно, у цій складній ситуації постало питання вибору шляху й для жителів Закарпаття. Громадянське життя краю, у своїй основі, виявилось розладнаним. Така нестабільність і посилення проявів іредентизму серед колишніх угорських урядовців стали причиною проголошення в краї військової диктатури (тривала аж до 1922 р.). Суспільство краю не було готовим до такого кардинального повороту. Не була вироблена національно-державна програма, не знайшлися ні особистості, ні політичні угруповання, які б мали беззаперечний авторитет на всій території Закарпаття [12, с.298].

Згідно з рішенням Сен-Жерменського договору, підписаного 10 вересня 1919 р., Закарпаття під назвою Підкарпатська Русь увійшло до складу Чехословацької Республіки. Національності, які вирішили жити й працювати в новоствореній державі, законодавчо дістали рівні політичні права та свободи, а виразниками їхніх інтересів були політичні партії й організації. Серед усіх національних меншин, мабуть, для угорців нова влада й